dául mindjárt *Uzès* hercegnő, aki azt mondja:

— A francia asszonyok egyrésze öltözködik saját magának, másik része azoknak, akik szeretik, a harmadik a férfiszemek számára, a negyedik, hogy lefőzze a barátnőit és végül én, én pedig öltözködöm azért, mert öltözködni kell.

De Noailles őrgrófnő véleménye nem egyezik a hercegnő felfogásával. Ő mindenekelőtt kijelenti, hogy minden asszony külön egyéniség, általánositani ebben a kérdésben tehát, szerinte nem lehet. Az asszony öltözködik a férje számára, a szeretőjének, a férfiaknak öltözködik unalomból, passzióból és száz és száz más ok miatt, ami körülbelül annyiféle lehet, amennyi női szeszély érdekessé teszi — a francia őrgrófnő szerint — ezt az egyébként halálosan unalmas világot.

De Broglie hercegkisasszony nyilatkozata már egészen „modern". Azt mondja:

— A kérdés ugy ahogyan föltették, zavarba hoz. Miért nem kérdezik azt, hogy *miért* öltözködöm én? Erre aztán azt felelném: nyáron szeméremből, télen pedig azért, mert hideg van! De azt kérdezik, hogy *kinek* öltözködöm! Szóval azt szeretnék tudni, hogy léha vagyok-e? Szerelmes, vagy hiu? Nos hát az ujságot nemcsak egy ember olvassa, sok ember előtt pedig nem vagyok hajlandó *levetőzni*.

Beleszól a vitába egy másik hercegkisasszony is, aki már, ugy látszik, komolyabban fogta föl ezt a nagy „horderejü" kérdést mert imigyen válaszolt:

— Azt hiszem, az asszonyokat három kategóriába lehet sorozni. Asszonyok, akik öltözködnek azért, hogy mindenáron feltünést keltsenek, asszonyok, akik öltözködnek, mert tetszeni akarnak és asszonyok, akiknek a szép ruha azt jelenti, amit jelent egy szép kép, egy szép márványszobor vagy egy szép tájék. Én a magam számára öltözködöm, mert szeretem a szép ruhát, a szép szövetet, nem azért, mert magamra vehetem, hanem mert művészi munka. Szeretek a divatszalonokba járni, mint ahogyan szeretem a muzeumokat látogatni. De én nem akarom hinni, hogy a toilettkérdés legyen az asszony életében a legelső és a legfontosabb probléma. Nekem legalább is nem az.

A hercegnők és a grófnők után a *Casino de Paris* egyik ünnepelt csillaga is megszólal és azt mondja:

— Azok az asszonyok, akik *rosszul* öltözködnek, azok az asszonytársaik *ellen* öltözködnek. Amelyik *középszerüen* öltözködik, az általában a *férfiakért* veszi magára a ruhát, az az asszony, aki csinosan öltözködik, az már csak *egy* férfiért teszi ezt, az pedig, aki tetőtől-talpig *elegáns*, az a párizsi asszony egyedül és kizárólag *saját magáért* öltözködik.

Na és végül itt van a kis párizsi „nagy" kokott, aki, amikor megkérdezték, hogy kinek a számára öltözködik, nagyon elcsodálkozott a különös és neki szokatlan kérdésen, aztán egyszerüen és röviden csak ennyit mondott:

— Hogy én kinek öltözködöm? Miért kérdezi ezt éppen tőlem? Hát öltözködöm én? Kérdezzék az *ellenkezőjét*, arra majd felelek...

Szentgyörgyi Ferenc.

Nyári divat 1844-ben. (A háttérben régi pesti látkép.)

A mai Budapest élete nyolcvan évvel ezelőtt.

Pesti Divatlap 1844—45.

Akárki és akármilyen véleménnyel szóljon is Budapestről, a refrain mindig egy: *ez a város a levegőből és a levegőbe épült, nincsen multja, nincsenek tradiciói.* És ezt a refrain kétféle hangnemből fujják, aszerint, amint Budapest ellenségei vagy barátai részéről hangzik el. A barátságos indulatu azt mondja: *nincsenek tradiciói és no lám mégis . . .* Az ellenséges indulatu viszont igy beszél: *hja, persze, hát hiszen nincsenek tradiciói . . .* Pedig vannak. És hogy menynyire vannak, arra talán nem kell hatásosabb argumentum, mint az, hogy

Budapest mai élete hajszálig ugyanaz, mint volt egy emberöltő előtt. Ami különbség ennáll, az csupán az élet tempójában és arányaiban mutatkozik.

Ez pedig igazán csak a technika fejlődésének kérdése.

Előttem fekszik egy régi vaskos kötet. Első lapján, régiesen nemesrajzu koszoruban a tiszteletreméltó felirás:

PESTI DIVATLAP

Szerkeszti: Vachot Imre

Nézzük csak, mit mond dédanyáink és dédapáink e kedves irodalmi lapjának 1844-es és 1845-ös évfolyama a régi Pest életéről, azaz nem . . . tán inkább igy: *lássuk, milyen volt a mai pesti élet nyolcvan évvel ezelőtt?*

Hogy mindjárt keresztmetszetében szemléljük, mennyire ugyanaz a mai Budapest, mint a régi, idézzük a *Pesti Divatlap* egyik számának *„Fővárosi nyilt hirek"* cimű rovatából a következő hirt:

„E napokban tekinté meg fő-városunkat az osztrák udvarnál levő angol követ, Sir. R. Gordon, aki Széchenyi gróf társaságában az iker város minden nevezetességét megtekinté. És mit láta itt? Egy leendő világhirü nagyváros roppant alapkövét, — mozaiktarkaságban."

„Divatkép a Védegyleti táncvigalmakhoz." (1844.)

— Nos, lehetne-e a mai Budapestről is mást mondani? És ennél találóbbat?

Szinház, zene, képzőművészet, irodalom.

Folytassuk a szinházzal, mely a mai Budapest életének legelevenebb ütőere és amelynek kulturájára olyan büszkék vagyunk. Ma tiz szinházunk van, akkor kettő volt, helyesebben egy, mert a német szinházról nem beszélünk. De ami a szinházi kulturát illeti, az már akkor is magas fokon állott. Sőt!!! Akkor *Vörösmarty, Szigligeti,* báró *Eötvös József* és

A divat 1844 tavaszán.

Jókai voltak a magyar játékszin ünnepelt szerzői és ezeknek a halhatatlanoknak tapsolt a premierek előkelő közönsége a Nemzeti Szinházban. De azért, *ha az irók nem is, a közönség ugyanaz volt, mint a mai.* Két szinikritika a Pesti Divatlapból:

„Haramiák, szomorújáték Schillertől. Jeles mű, jó előadás, — dráma: parányi kis publicum. Vivát!"

No és a másik, ennél még sokkal pikánsabbul aktuális:

„A magyar drámairótól többet követel ezen határozatlan, telhetetlen közönség, mint bármely más nemzet fiától . . ."

Nem tévedünk? Nem ma irták ezeket a sorokat? . . .

Különös véletlen, hogy a Nemzeti Szinháznak akkor is volt egy Csathója, ki házassági vigjátékokkal aratott sikereket. „Fiatal házasok", vigjáték Csatótól, — ezt olvassuk a szinházi müsorban.

A star-rendszer. Bizony akkor is megvolt már. 1844 elején Elssler Fanny vendégszerepelt a Nemzeti Szinházban és a Pesti Divatlap keserüen fakad ki, hogy *mig Vörösmarty Mihály 3000 forintot kap egész élete munkájáért, addig a bécsi táncosnő fellépési dija 600—1000 forint esténként.* És a következő sorok egy szinházi birálatból, melyeket ma sem irhatnánk le másképen, bizonyos tolakodó szinházi reklámokra célozva:

„. . . Mióta és hol kezd divatbajönni az, hogy minél kisebb valaki, annál nagyobb alakban adják ki arcképét? . . ."

A Nemzeti Szinház egyébként akkor is épp oly sürün vendégszerepeltetett külföldi művészeket az operaelőadásokon, mint ma az Operaház. De a zenei élet sem maradt el a mai mögött. A *pestbudai hangász egylet* (a filharmónikusok őse) a „redut-teremben" adott szép hangversenyeket *Erkel Ferenc* vezényletével, ahol, mint a mai Vigadó termeiben, *Sauer, Bürmester, Friedmann* vagy *Hubermann,* az akkori nagy művészek „hallatták bájhangjaikat": *Ghys, Sivori* és *Molique,* a „világhirü hegedüvirtuózok", *Thalberg* és *Ehrlich* zongoravirtuózok, *Garcia-Viardot,* az „európai hirességü énekesnő", *Briccialdi* fuvolaművész és magyar muzsikusok is: *Székely Imre* zongoraművész, *Vörösmarty Berci, „a nyolcéves zongorász"* és *Kubinyi,* a gitárművész, vagy amint a Pesti Divatlap mondja: a *hangora* virtuóza.

A Pesti Divatlap képzőművészeti birálatai megtudjuk, hogy a *„Pesti Műkiállitá*[illegible] *Borsos, Choor József, Gaál Ignác, Markó Károly* és *Marastoni Jakab* szerepeltek a legnagyobb sikerrel és hogy az utóbbi művész *„festész-akadémia"* nyitására kért és kapott engedélyt, mely megfelelt a mai képzőművészeti főiskolának.

Az irodalommal bizony kissé baj van az összevetésben. Akkor *Petőfi* irt havonként uj verset a P. D.-ba, ma csak ál-Petőfiek irnak verseket, de ezek legalább naponként. És akkor *Vörösmarty, Tompa, Kerényi, Bérczy Károly* voltak a divatos poéták. Egyben azonban mégis hasonlitanak ők és a maiak: a költőknek akkor sem volt pénzük:

Társadalmi élet, mulatságok.

Pest apró kisváros volt akkor, Budapest pedig ma óriási kisváros. És — tisztesség ne essék szólván — a derék Pesti Divatlap épp úgy pletykálkodott és intimpistáskodott, mint a mai Budapest népszerü társadalmi orgánumai. Volt egy állandó rovata: *Titkos hirek.* Érdemes ideiktatni egy-kettőt belőlük:

„Az A. kisasszonyok külföldi útjokról hazatérve, feltünőleg meghalványodtak. — Lyonban a rizspor igen olcsó."

Vagy:

„A. M. úrhölgy, heves főfájástól kinoztatván, Sch.-ék estvélyétől távolmaradni kényszeritteték. — B. kapitány szolgálati utazáson időz."

És hasonlók. Indiszkrét-e ezek után a mai pesti Intim Pista?

Az 1844-es és 1845-ös esztendő a *„Védegylet"* jelszaváért lelkesült. De szükség is volt erre a mozgalomra, mint ahogy ma sem ártana kissé lehűteni a külföldi szokások és divatok szolgai majmolásának lázát. És akkor sem lehetett csekély a nők ma oly tomboló öltözködési fényüzése, mert a P. D. nagy örömmel hirdeti, hogy

„Gróf Károlyi Györgyné és Gróf Batthiányi Lajosné nemrég a legegyszerübb belföldi szöve-

Különböző hajviseletek 1844-ben.